

TARİHSEL SÜREÇTE RUS AVRASYACILIĞI: KLASİK AVRASYACILIKTAN NEO-AVRASYACILIĞA

Yrd. Doç. Dr. M. Bürkan SERBEST

Kırğızistan Türkiye Manas Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
burkanserbest@gmail.com

Öz

Avrasya, basit biçimde, Asya ve Avrupa kıtalarının bütünü olarak tanımlanmaktadır. Avrasya kavramı aynı zamanda, Avrasyacılık adıyla Rusya'da bir ideolojinin doğmasına neden olmuştur. Bu ideoloji gerek Rus düşünce ve siyasi tarihi açısından gerekse Rus dış politikası açısından önemli bir yere sahip olmuştur. Avrasyacılık, 1920'lerde Sovyet devrimi sonrasında Avrupa'ya giden Rus aydınlarca ortaya konmuştur. 1920-1930 arasında bu ideolojiye mensup yazarların görüşleri Klasik Avrasyacılık olarak adlandırılmıştır. Avrasyacılık, Avrupa'da Arnold Toynbee ve Oswald Spengler'in medeniyetçi tarih felsefesiyle dönemsel olarak çakışmakta ve çeşitli ortak noktalar taşımaktadır. 1930'lardan sonra etkisini yitiren Avrasyacılık akımı, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından yeniden canlanmış ve bu kez Neo-Avrasyacılık olarak karşımıza çıkmıştır. Rus yazar Alekandr Dugin'in görüşleri çerçevesinde gelişen bu ideoloji, günümüzde Rus dış politikasının önemli belirleyicisi haline gelmiş sayılabilir. Özellikle Rusya'nın 2000'lerin ilk on yılının ardından izlediği dış politikanın ideolojik altyapısı olduğu dahi söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Slavofilizm, Klasik Avrasyacılık, Medeniyetçi Tarih Felsefesi, Neo-Avrasyacılık, Kâlpğah.

RUSSIAN EURASIANISM IN THE HISTORICAL PROCESS: FROM CLASSICAL EURASIANISM TO NEO-EURASIANISM

Abstract

Eurasia is simply defined as the whole of Asia and Europe. At the same time, the concept of Eurasia has led to the birth of an ideology in Russia in the name of Eurasianism. This ideology has an important place in Russian foreign policy in terms of Russian thought and political history. Eurasianism was revealed by Russian intellectuals who went to Europe in the 1920s after the Soviet revolution. Between 1920 and 1930, the views of authors of this ideology were called Classic Eurasianism. Eurasianism periodically coincides with the civilization-oriented history philosophy which was developed by Arnold Toynbee and Oswald Spengler in Europe and carries several common points. Eurasianism, which lost its influence after 1930s, revived after the disintegration of the Soviet Union and this time it emerged as Neo-Eurasianism. This ideology, which developed within the framework of the views of the Russian author Alekandr Dugin, has become an important determinant of Russian foreign policy today. In particular, it can be said that even it is the ideological infrastructure of Russian foreign policy after the first decade of the 2000's.

Keywords: Slavophilism, Classical Eurasianism, Civilization-Oriented History Philosophy, Neo-Eurasianism, Heartland.

Giriş

“Avrasya” terimi coğrafi olarak en basit deyimiyile Asya ve Avrupa kıtalarının toplamı olarak tanımlanabilir. Avrasya kavramı bir mekân olarak bir ideolojiyi de doğurmuştur. Avrasyacılık olarak adlandırılan bu ideoloji bir düşünce akımı olarak özellikle Rusya tarihinde önemli bir yere sahip olmuştur. Günümüzde de özellikle neo-Avrasyacılık olarak etkisini sürdürmektedir.

Avrasya'nın coğrafi olarak basitçe Asya ve Avrupa kıtalarının bütünü olarak ele alınması terimin en sade ve yorumsuz biçimidir. 20.yüzyılın başlarında Avrasyacılık olarak adlandırılan ideolojide ise Avrasya'nın taşıdığı anlam bambaşka bir çerçeveye bürünmektedir. Bu ideoloji bir gelenek olarak doğup, gelişmiş ve terime en sistematik anlamını vermiştir. Rus Avrasyacılığı dışında¹ ise böylesine sistematik ve teoriye dayanan bir “Avrasya” terimi kullanımı ile karşılaşmayız. Rusya Avrasyacıları bu terimi kullandıklarında aşağı yukarı, nüanslar dışında aynı coğrafi alanı kastetmiş olmaktadır. Bununla birlikte terimin, klasik Avrasyacılık'tan neo-Avrasyacılığa uzanan süreçte yeniden tarif edildiğini de belirtmek gerekir. Özellikle Avrasyacılık ideolojisinin değişen Avrasyalı ve Avrasyalılık tanımları, Avrasya tanımlarını da yeniden biçimlendirebilmektedir.

Avrasyacılık, 20. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren devrim sonrası Avrupa'ya göç eden Rus aydınlarca ortaya konup, geliştirilmiştir. 20. Yüzyılda doğan bu akım aslında bir tepki ideolojisidir. Yeniden bir “Rus” tarifinin, kimliğinin tanımlanmasının çabasıdır. Ancak, aynı zamanda, Sovyetler Birliği döneminden itibaren Rusya'nın güvenlik politikalarını biçimlendiren jeopolitik teorilerle de yakın ilgisi bu akıma önem kazandırmaktadır.

Avrasyacılığın iyi biçimde anlaşılması öncelikle 19. Yüzyılda Rusya'da yaşanan Batıcılar – Slavofiller tartışmasını ve çekişmesini anlamaktan geçmektedir. Aslında köken olarak, Avrasyacıların Slavofillerin devamı olduğu da söylenebilir. Bununla birlikte Avrasyacılar, Slavofil ideolojinin özellikle Slav halkları dışındaki halklarla Slavların birlikte yaşama olanaklarını ortadan kaldıracığı düşüncesini taşımaktaydılar. Böylece Avrasyacılık, Rusya coğrafyasında çeşitli halkların rızaya dayalı birlikte yaşayabilmesini sağlayacak bir

¹ Rus Avrasyacılığı dışında örneğin bir Türk Avrasyacılığı olup olmadığı tartışılacak bir konudur. Türk Avrasyacıları olarak adlandırılan kişi ve gruplar farklı ve kimi zaman birbirinden oldukça uzak ideolojilere mensupturlar. Bu bağlamda, teorik sınırları çizilmiş bir geleneği devam ettiren sistematik bir Türk Avrasyacılığı da bulunmamaktadır. Ayrıca Türk Avrasyacılığında Avrasya terimi tanımlanırken farklı biçimlerde sınırlar belirtilmekte olup, farklı Avrasya tanımlamalarıyla karşılaşılmaktadır. Türk Avrasyacıları, Avrasya'yı bir kimlik tipini biçimlendiren bir mekân olarak da algılamazlar. Avrasya'ya bakışta, bir kimlik boyutundan ziyade, jeopolitik bir bakış açısı söz konusudur. Bir grup Türk Avrasyacısı, Rus Avrasyacılığına benzer biçimde Atlantikçilik- Avrasyacılık karşıtlığında tanımlamalar yapma çabasıdadırlar. Bu grup, düşüncelerini ortaya koyarken Rusya Avrasyacılığından aldıkları argümanlarla tezlerini güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Aynı grup Türk Avrasyacıları, bununla birlikte, Türk ulus devleti konusunda da hassaslık göstermektedirler. Böylece, Rus Avrasyacı geleneği ile kaçınılmaz olarak çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Türk Avrasyacılığı tartışmaları için Bkz.: (İsmayilov, 2011:275-374; İmanov, 2008: 291-361).

ideoloji olarak sunulmuştur. İdeolojinin niteliğinin anlaşılması açısından mutlaka Rusya'daki 19. yüzyıldaki tartışmalardan başlayarak konunun ele alınması gerekir. Günümüzde neo-Avrasyacılık biçiminde yeniden ortaya çıkan ve gelişen ideolojinin çerçevesi de ancak böyle daha iyi değerlendirilebilir. Neo-Avrasyacılık, Avrasyacılığın yeniden biçimlendirilen bir formu olarak, 2000'lerin başından itibaren klasik Avrasyacılığın düşünsel, felsefi boyutlarının ötesinde, Rus dış politikasının bir belirleyicisi haline gelmiştir. Neo-Avrasyacılık bu anlamda, Rus yayılcılığının ideolojisi olarak da eleştirilmektedir. Son dönemdeki neo-Avrasyacı görüşler ve uluslararası arenada yaşananlar göz önüne alındığında, bu iddiaların temelsiz olmadığı da söylenebilir. Çalışmada da Avrasyacılık, tarihsel bağlamdaki gelişim çizgisi çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılacak ve konu bu biçimiyle incelenecektir.

I. Klasik Avrasyacılığın Doğuşu

Yeryüzünün parçalara ayrılarak bölünmesi düşüncesi Antik Yunanlılarda ilk kez kendini göstermiştir. Yeryüzü, Avrupa, Asya ve Libya (Afrika) biçiminde bölünmüştür. Bununla birlikte sınırların nerede başlayıp bittiği konusu belirsizdir. Avrupa'nın nerede Asya'dan ayrıldığı net olarak ortaya konmuş değildir. M.Ö. I. Yüzyılda antik coğrafyacı Strabon döneminde Avrupa'nın kuzeydoğusunun Asya'dan Don nehriyle ayrıldığı düşüncesi egemendi. Avrupa'yı Asya'dan Ural nehrinin ayırdığı düşüncesi ise oldukça geç bir tarihte 1720 yılında ortaya atılmıştır. Bu, Rus bilim tarihçisi ve coğrafyacısı Vasili Tatişçev'e ait bir düşüncedir. I.Petro'nun reformları döneminde doğan bu düşünce, Rusya'nın modernizasyonu düşüncesi ile de yakından bağlantılıydı (Semushin, 2015: 305-306). Rus Çarı I. Petro ülkesinin Avrupalı bir devlet sayılması gerektiği düşüncesindeydi. Bunun için Rus topraklarının Asya'daki kısımlarının da artık Avrupa içerisinde sayılması önemliydi. Petro'nun coğrafyacısı Tatişçev o güne kadar ki Avrupa-Asya bölünmesi yerine yeni bir çizim yaptı ve kendisinin *Veliky Poias* (Büyük Kuşak) olarak adlandırdığı Ural Dağları'nı Asya ile Avrupa arasında "doğal biçimlendirme" kabul etti (Schmidt, 2005: 88).

Asya-Avrupa coğrafi bileşenini tanımlamak üzere ise "Avrasya" kavramını dünya literatürüne kazandıran kişi Alman coğrafyacı Alexander von Humboldt olmuştur. Asya ve Avrupa kıtaları böylece bir bileşen olarak tanımlanmış olmaktadır (Özder, 2013: 66). Jeopolitik biliminin kurucusu olarak bilinen İngiliz Halford J. Mackinder ise "Kalpgâh" (*Heartland*) olarak adlandırdığı bölge tarifini ise, Humboldt'un Avrasya olarak tanımlanan kara bileşeni üzerinden yapmıştır. Mackinder, "Kara Egemenliği Teorisi" olarak adlandırılan teorisinin kurucusudur. Teorisini, en ünlü yapıtı olan "*The Geographical Pivot of History*" adıyla 1904 yılında *Kraliyet Coğrafya* dergisinde yayınlanan makalesinde geliştirmiştir.

Denizaşırı yayılmanın sona erdiğini belirten Mackinder, kara egemenliği kavramı üzerinde durmuştur. Mackinder, yeryüzünü temel olarak tek büyük bir kara kütlesi üzerinden tanımlamıştır. “Dünya Adası” (World Island) olarak adlandırdığı bu kara kütesinin merkezine dönük olarak ise ayrıca “kalpgâh” diye adlandırdığı bölgesel terimi kullanmaktadır. Mackinder’in tarif ettiği bölge, diğer jeopolitikçi yazarlar tarafından Mihver Bölge (Pivot Area) olarak da tanımlanmıştır (Sevgi, 1988: 221-222).

“Dünya Adası” olarak adlandırdığı bölgenin haritasını çizen Mackinder, Doğu Avrupa’dan Kuzey Buz Denizi’ne ve Orta Asya’ya kadar olan bölümü ise “Kalpgâh” ya da “Pivot Area” olarak tanımlamaktadır. Bu topraklara egemen olmak, “Kenar Kuşak” olarak adlandırılan Batı Avrupa, Türkiye, Ortadoğu, İran, Hindistan ve Çin coğrafyasının da denetimini sağlamak anlamına gelmektedir (Türk, 2013: 106).

Rusya’nın güçlü ve bağımsız bir devlet olarak ayakta kalabilmesinin yolunu da Rus jeopolitikçiler özellikle Mackinder’in görüşleri çerçevesinde temellendirmişlerdir. Mackinder’in “Kalpgâh” bölgesi de, Sovyetler Birliği döneminde Sovyet coğrafyası ve onun etki bölgesiyle örtüşmekteydi. Bölge stratejik açıdan taşıdığı kilit önemin yanı sıra doğal kaynaklar bakımından da öne çıkmaktadır (Sevgi, 1988: 222). Rusya’nın jeopolitiğinde de büyük alanlar üzerinden dünyadaki konumunu sağlamlaştırmaya yönelik düşünceler temel tezleri oluşturmuştur. Büyük alanların denetimi aynı zamanda Rusya’nın güvenliğini de sağlayacak bir unsurdur. Rusya, böylece hem Asyalı hem de Avrupalı bir devlet olduğu iddiasıyla Avrasyalı devlet olmak tezini geliştirmiştir (Amirbek, 2015: 32).

Avrasyacılık terimini ön plana alan Avrasyacılık hareketinin temelleri ise 1917 Rus sosyalist devriminden sonra, bir takım entelektüel göçmenler tarafından 1921 yılında Sofya’da atılmıştır. Bu tarihte Nikolay Trubetskoy başta olmak üzere Avrasyacı düşünürlerin makalelerinden oluşan “*Doğu’ya Dönüş*” adlı bir kitap yayınlanmıştır. Daha sonraları *Eurasian Chronicle* adı verilen yayınlar içinde hareketin düşüncelerini ortaya koyan makaleler 1933’e kadar Prag, Berlin ve Paris’te yayınlanmıştır (Paradowski, 1999: 21-22).

Avrasyacılık kavramı ve kelimesine hiç yer vermemesine karşın Trubetskoy’un “*Avrupa ve İnsanlık*” adlı eseri ise klasik Avrasyacılığın manifestosu olarak görülmektedir. 82 sayfalık, aslında küçük hacimli sayılabilecek bu eser 1920’de Sofya’da Rus-Bulgar Yayınevi tarafından basılmıştır (İmanov, 2008: 64-65).

Trubetskoy, Avrasyacılık ideolojisinin başlatıcısı olarak kabul edilen “*Avrupa ve İnsanlık*” adlı eserinde, Avrupa kültürünün üstünlüğü anlayışıyla oluşturulan Aydınlanma kültürü temelli pozitivist geleneğe karşı çıkar. Trubetskoy, eserinde I. Dünya Savaşı’nın bizzat kendisinin Roma-Cermen dünyasının barbarlığını simgelemesi açısından yeterli olduğu

görüştüğüdür. Eserinde, Avrupa'nın gelişmenin öncüsü olmayıp tersine tehlikeli bir canavara benzediği iddiasındadır. Roma-Cermen kaynaklı Avrupa düşüncesinin hedefi, aslında Avrupa kolonyal fetihlerini kolaylaştırmaktır (Glebov, 2003: 15). Trubetskoy'un varsayımında Roma-Cermen dünyasının kültürü, savaşılmaya gereken en büyük şeytani düşmandır (Senderov, 2009: 25).

Avrasyacılar evrensel bir insanlık düşüncesine açık biçimde karşı çıkmışlardır. Onlara göre ayrı ayrı medeniyetler/kültürler söz konusudur. Avrupa'daki Roma-Cermen kültürünün diğer medeniyetler/kültürlerden üstün ve gelişmiş olduğunun objektif ve bilimsel olarak kanıtlanamayacağı söylemişlerdir. Her medeniyetin gelişebilmesi de ancak kendi dinamiklerini kullanabilmesine bağlıdır. Avrasyacılar fikirlerini medeniyetsel bir zemine oturttukları formüle etmeye çalışmışlardır. Onların düşüncesinde aynı zaman dilimi içerisinde farklı medeniyetler/kültürlerin kendilerine özgü ekonomik sistem ve sosyal yapıları var olmalıdır. Hiçbir kültür de bir diğerinden ileri, üstün ve gelişkin değildir (İmanov, 2008: 4,21). Bu bakımdan Avrasyacılar bir modernlik eleştirisi yaparak Roma-Cermen kültürünün evrenselliğine karşı çıkarılarken bir bakıma *Şarkiyatçılık (Oryantalizm)* eleştirisinin de öncüsü sayılabilirler.

Avrasyacıların düşünceleri dönemdeş sayılabilecekleri Oswald Spengler ve Arnold Toynbee'nin tarih felsefeleriyle de ortak yönler taşımaktadır. Spengler de kültürel bir merkezilik düşüncesine karşı olup her kültürün kendine özgü bir yapısı olduğunu, bir kültürde var olanların yabancı bir kültüre aynı biçimde aktarılamayacağı görüşündedir. Spengler ile Toynbee'nin aralarında bir takım farklar olsa da çoğu konularda benzer düşünmektedirler. İki düşünür tarihinin de tarih felsefesinde paylaştıkları en önemli ortak nokta Batı kültürünün gelmiş olduğu noktaya ilişkin karakteristiklerdir. Toynbee'de tarihi temel inceleme birimi ulus-devletler değil medeniyetlerdir (Rızvanoğlu, 2013: 242, 245-246).

Batı medeniyeti anlayışına her yönden eleştiriler getiren Avrasyacılık ideolojisinin temsilcileri, çok çeşitli bilim dallarından gelen kişilerdir. Örneğin akımın başlıca kurucularından Nikolay Trubetskoy dilbilimci ve kültür araştırmacısıdır. Pyotr Savitskiy coğrafyacı ve ekonomist; Pyotr Suvuçinskiy sanat eleştirmeni; Georgiy Vernadskiy tarihçi; Georgiy Florovskiy ve Lev Karsavin felsefecilerdir. Diğer önemli temsilciler olarak; dilbilimci ve edebiyat alanında bir akademisyen olan Roman Jakobson, tarihçi Pyotr Bitsili, hukukçu Ivan İlyin, hukukçu Nikolay Alekseev, tarihçi Erencen Hara Davan, yazar Vsevolod Ivanov, Dimitriy Sviatopolk Mirskiy ve Aleksandr Kojenikov sayılabilir (Badmaev, 2015; 32).

Akım, çeşitli disiplinlerden gelen yazarların fikirleriyle geliştikçe kavramsal ortak temelleri öz olarak şu biçimde belirlemiştir: 1) Avrasya, özgün bir kültürel-coğrafik ve sosyo-

kültürel bir birim olarak kendi dışındakilerden yalıtık biçimde karşılıklı olarak birbirlerini hem çeken hem de iten ortak davranışlara sahip halklar topluluğunun mekânsal gelişim alanıdır. 2) Avrasya halklarının yüzlerce yıllık temaslarıyla ortaya çıkan milli kültürel geleneklere, uygulamalara ve değerlere dayanan bağımsız bir gelişim noktası olarak bu akımın, Avrasya için gelecek vaadeden tek yol olduğunun tanınması gerekir. 3) Kültürel ve tarihsel gelişim bakımından tek bir evrensel formülün yerine çoklu gelişim yaklaşımı kabul edilmelidir (Badmaev, 2015; 33-34).

II. batıcılık ve Slavofilizm Karşısında Klasik Avrasyacılık

Klasik Avrasyacılık ideolojisinin anlaşılmasının yolu öncelikle 19. yüzyıl Rus düşünce hayatının anlaşılmasından geçmektedir. I. Petro döneminden itibaren başlayan Batılılaşma ve reform hareketleri iki ana düşünce akımının doğmasına yol açmıştır. Bu akımlardan birincisi olan Batıcı harekete mensup düşünürler, Rusya'nın hızlı ve yeterli ölçüde Batılılaşmadığı için eleştirilerde bulunmuşlardır. Buna bir tepki olarak ise yerliler olarak da adlandırılan Slavofil akım ve onun bir türevidir olan Pan-Slavist akım ortaya çıkmıştır. Rusya'nın tarihsel misyonu ve Rus kimliği üzerine bu iki akımın tartışmalarından “üçüncü yol” iddiasıyla Avrasyacılık doğmuştur (İsmayilov, 2011: 22). Avrasyacılara göre Bolşevikler de görünüşte Batı karşıtı görünmekle birlikte aslında batıcıdırlar. Rusya'da ülkenin tarihi ve manevi dinamikleri dikkate alınarak bir yol haritası çizilmelidir. Batıcı politikalar Rus toplumunun ve kültürünün yapısını bozarak sosyal tabakalar arasındaki uyumu ortadan kaldırmış ve ülke geriye gitmiştir. Batılı devletler karşısında geri kalmasıyla birlikte ülke, kendine güven duygusunu da yitirmeye başlamıştır (İmanov, 2008:5).

Batıcı bir düşünür olarak Pyotr Çadayev ilk kez 1828-1830 yıllarında *Felsefi Mektuplar* adıyla kaleme aldığı yazılarla “Batı” sorununu tartışmaya başlamıştır. Çadayev, sosyal gelişmenin kaynağı olarak Hıristiyanlık dinini ve onun gerçek cisimleşmiş hali diye tanımladığı Batı kilisesini görür, Ortodoksluk aslında “dinsel ayrılıkçılık” anlamına gelir. Rusya'nın Hıristiyanlığı Bizans'tan almasını şanssız bir durum olarak niteler. Bir diğer batıcı düşünür Vissarion Belinskiy de Çadayev gibi Ortodoksluğa ve otarşik yaşama karşı çıkarak Rusya'nın geleceğinin Batı'da olduğu düşüncesini savunur. Bununla birlikte Belinskiy, Çadayev'den bazı konularda farklılaşmaktadır. O, Çadayev gibi Avrupa'nın muhafazakâr ve yerleşik monarşilerinin savunusunu yapmaz. Kişi hakları, sosyal reform ve kadın hakları gibi konuları işleyerek, bu değerleri önemsemeyen Rusya'nın Avrupa'ya bir tehdit oluşturduğunu söyler. Aralarındaki temel farklara karşın, Batıcı düşünce grubunda yer alanların ortak yanı entelektüel anlamda ilham kaynaklarının Alman filozofu G.W. Friedrich Hegel olmasıdır.

Hegel'in görüşlerini izleyerek, tarihin seyrinin “doğudan batıya yani Avrupa’ya doğru” gelişmekte olduğu düşüncesindedirler (İsmayilov, 2011: 23-25).

Batıcılar, Batı karşısında Rusya’nın geri kalmışlığından kurtulmasının yolu olarak ona benzemeyi ve onu taklit etmeyi gerekli görmekte-dirler. Bu görüş, karşı bakış açısını yani Slavofil düşüncüyü ortaya çıkarmıştır. Slavofiller Rusya’nın kurtuluşunun geleneklere ve özüne dönmesiyle mümkün olacağı görüşündedirler. Asıl olarak içinde romantik milliyetçi düşünceleri barındırmaktadır (Kaya ve İşyar, 2009: 23-25).

“Slavofilizm” terimi, etimolojik olarak “Slavseverlik” anlamına gelmesine karşın, Rus düşünce tarihinde “Batıcılık” akımı karşıtı soylu sınıfa mensup bir grup fikir adamının bakış açısıyla 1830’ların sonundan itibaren daha dar bir çerçevede formüle edilmiştir. Onların bakış açısıyla “Slavofilizm”, diğer Slav kardeşlerle olan dayanışma hislerinden ziyade eski Rusya’nın toplumsal-kültürel hayatındaki doğal ve temel Slav unsurların ortaya çıkarılmasını ifade etmektedir. Kavramı doğrudan etimolojik anlamıyla 1840’lar boyunca yalnızca Aleksey Homyakov kullanmıştır. Ancak, Kırım Savaşı’yla birlikte Rus olmayan Slavlar da Slavofilizm düşüncesinde rol oynamaya başlamışlardır (Walicki, 1979: 92).

Slavofil düşünürler, fikirlerini Avrupa karşıtlığı çerçevesinde ortaya koyarak Rus tarihini ve kurumlarını idealleştirmişlerdir. Avrupa’ya özgü özel mülkiyet, bireycilik, kanun gibi kavramların karşısına Rusya’ya özgü ortak mülkiyet, cemaatçilik ve adetler yerleştirilmektedir. Slavofiller bu bakımdan Rusya’nın kendine özgü tarihi gelenekleri olduğunu, buna karşın I.Petro’nun batıcı reformlarıyla ülkeyi baskı altında tuttuğunu savunmuşlardır (İmanov, 2008: 40-41).

“Rusya’nın batılılaşmasına karşı çıkan ve Petro öncesi gerçek Hristiyan ve Slav ilkelerine dönmeyi hedefleyen grup” olarak tanımlanabilecek Slavofiller, etkilerini özellikle 1840-1850’li yıllarda göstermişlerdir. Daha öncesinde ise, 1830’lu yıllar reform taraftarı Batıcılar ile gelenekçi Slavofiller arasındaki ayrışmanın başladığı dönemdir. Rus Slavofillerinin karakteristik özelliği Rus geleneklerine ve Rus tarihinin olumlu farklılığına dair derin inançlarıdır. Batı’nın üstünlüğü ve meydan okumasına karşı gelenekçi bir yanittir. Rusya’nın farklılığı açık biçimde Rusya’nın üstünlüğü olarak görülmektedir. Avrupa-Rusya farklılığına dayanan bu farklılıkta bu ikilemin politik değil kültürel bir ayrım olduğunu da belirtmek gerekir. Rusya asıl olarak Hristiyan Avrupa medeniyetinin bir parçasıdır. Ancak Rusların üstünlüğü onların Ortodoks karakterine dayanan özgün kimliklerinde yatmaktadır. Yani Ruslar, Avrupa’nın karşısında kendilerini Asyalı olarak da nitelemezler. Rusya ile Asya toplumları arasındaki başlıca benzerlik, Rusya’nın da Asya’da olduğu gibi Roma hukukunun ve onun bireyselci ilkelerine muhatap olmamasıdır (Kaya ve İşyar, 2009: 30-33).

Bu dönemin öncü Slavofil düşünürlerinden Nikolay Danilevskiy modern anlamdaki medeniyet çalışmalarının öncü yazarı olarak görülebilir. Yazar “*Rusya ve Avrupa*” adlı 1869 yılında yayınlamış olduğu eserinde Slav/Rus kültürünün Avrupa’dan farklı olduğunu kanıtlama çabası ile bir takım teorik çözümler yapmaktadır. O’na göre Avrupa merkezli tarih anlayışının Avrupa dışı bölgeler ve ülkeler bakımından önemi yoktur (İmanov, 2008: 13).

İlk kez 1839’da Ivan Kireevskiy, “*Homyakov’a Yanıt*” adlı makalesinde açıkça formüle ettiği Slavofil düşüncenin temel ilkelerini sonrasında da, “*Avrupa Aydınlanmasının Niteliği ve Rus Aydınlanmasıyla İlişkileri*” başlıklı uzun denemesinde daha geniş biçimde ortaya koymuştur (Walicki, 1979: 93). Slavofiller özellikle Avrupa rasyonalizmi ve bireyseliğine karşı çıkmışlardır. Onlar, rasyonalizmin sosyal hayatta toplumu atomize ettiğini düşünürler. Kireevskiy’e göre, Roma’daki hukuksal rasyonalizm, Batı Hıristiyanlığı bütünüyle etkilemiştir. Rusya ise, Batı Avrupa toplumları gibi Roma’nın etkisini yaşamamıştır. Zaten bir diğer Slavofil düşünür Homyakov’un da belirttiği gibi, Avrupa sahip olduğu inançlarıyla Avrupa demokrasisinin hukuksal ve kurumsal yapılarına ihtiyacı yoktur. Slavofil düşünürlerin ortak yanı; Rusya’ya özel bir anlam atfederek, ona, aynı zamanda kurtarıcı bir misyon da yüklemeleridir. Bu misyon duygusu zamanla Rus yayılcılığının temel dayanaklarından biri olacaktır. Ruhsuz, materyalist ve agnostik görünümde olan Avrupa’nın kurtarılmasını sağlayacak olan da Rusya’yı farklı kılan yüksek değerlerdir. Böylece Rusya’ya Mesihçi bir misyon yüklenmiş olmaktadır (Kaya ve İşyar, 2009: 33-35).

Slavofiller içindeki kimlik ve kültür tartışmaları ileriki yıllarda değişim göstermiştir. Kırım Savaşı’yla birlikte Rusya’da artan yoğun milliyetçi ortamla birlikte Slavofil felsefe de Pan-Slavizme doğru bir evrim geçirmiştir. Bu dönemde Pan-Slavist akım şiddetli bir Batı Avrupa karşıtlığı içinde Avusturya’ya karşı saldırgan bir düşmanlık beslerken, “Slavlıktan ayrılmış dönemler” olarak da Polonyalıları suçlamışlar, Slav ulusları federasyonunun, “Konstantinopolis” olarak adlandırdıkları İstanbul’un başkentliğinde kurulması gibi aşırı fikirlere yönelmişlerdir (İsmayılov, 2011: 72-73).

Rus kartalının kanatlarının altında ve İstanbul fethedilerek güçlü bir Slav devletinin oluşturulması önemlidir. Burası tüm Slav halklarının başkenti olacaktır. Pan-Slavist düşünürlerden Nikolay Danilevskiy’e göre, bu fetihle birlikte Slavlık, düşüşte olan Roma-Cermen medeniyetinin yerini alacak bir Dünya medeniyetinin kurulmasını da sağlayacaktır. Pan-Slavist düşünceleri en iyi biçimde sistemleştiren kişi olarak bilinen Danilevskiy, Slav düşüncesini, Slavofilizmin romantik mistik iyimserliğinden kurtarmaya çalışmıştır (Kaya ve İşyar, 2009: 38-39).

İstanbul'un Türklerden kurtarılması düşüncesi Pan-Slavist akımın başlıca düşüncelerinden bir tanesidir. Gerek Batıcılar gerek Slavofiller açısından Türk unsurlar Doğulu "barbarlar" olarak aydınlatılması zorunluluğu olan topluluklar olarak görülmüştür. İstanbul'un ele geçirilmesi hedefi, Slavofil düşüncedeki Ortodoksçu Mesihçi anlayış genişlemeci bir Rusçuluğa dönüştüğünün göstergesidir (İsmayılov, 2011: 82-83). 20.yüzyıla gelindiğinde dahi "Konstantinopol" tutkusu pek çok Rus aydınında mevcuttu. İstanbul'un ele geçirilmesi onlar için zorunluydu. Ancak ileride, Avrasyacılık akımının önderleri olan düşünürler içinse, Avrasya'nın kıtasal algılanması yönünden artık İstanbul ve Akdeniz'in bir cazibesi olmayacaktı (İmanov, 2008: 82-83). Jeopolitik genişlemeci bir akım olarak biçimlenen Pan-Slavizm, çarların kafasında buna eşlik eden sosyal yaşamdaki ataerkil anlayış ve Ortodoksçu Mesihçilikle birlikte Rus halkının kendini tanımlamasındaki belkemiğini de artık oluşturmaktaydı (Suslov, 2012: 579).

Slavofilizmden Pan-Slavizme geçiş sürecinde Slavofilizm felsefi bir düşünce olmaktan çıkarak bir çeşit dış politika aracı haline gelmiştir. Avrupa'daki 1848'deki devrim ortamlarından 1878 Berlin Antlaşması'na kadar uluslararası politikayı derinden etkileyen çeşitli krizlerin temelinde Pan-Slavist politika gözlemlenebilir 19. yüzyılın ortalarından itibaren Slavofil düşünceden Pan-Slavizme geçiş bir bakıma teoriden pratiğe geçiş anlamına da gelmekteydi. Ancak, Rus Pan-Slavizminin diğer Slav halklarınca genel kabul gördüğünü söylemek mümkün değildir. Ruslar dışındaki Slavlar bu düşüncüyü Pan-Slavizm olarak değil, Pan-Rusizm olarak görmüşlerdir. Batı Slavları, özellikle de Polonyalılar açısından bu durum daha açıktır. Polonyalılar kendilerini "barbar Moskovalılar karşısında Avrupalıların son kalesi" olarak görmüşlerdir. Avusturya-Macaristan imparatorluğu içinde Katolik Çekler, Slovaklar, Hırvatlar ve Slovenler bakımından ise, Slavlıktan çok daha önce gelen hedef, ulusal var olma mücadelesiydi. Bununla birlikte Osmanlı egemenliği altındaki güney Slavları açısından durum biraz daha farklıdır. Onlar, Rusya'yı kendilerini kurtaracak büyük bir ülke olarak görmekteydiler. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşıyla, Rusya'nın mesihçi düşünceleri fiiliyata geçmiştir. Ayrıca bu biçimiyle Pan-Slavizm Rus yayılcılığı açısından da bir meşruiyet zemini sunmuştur (Kaya ve İşyar, 2009: 36-37,41).

Rus yayılcılığında ayrıca değinilmesi gereken düşünür Konstantin Leontyev'dir. Geniş anlamda Slavofil düşüncenin içerisinde yer almakla birlikte kendine özgü çok özel bir konuma sahiptir. Leontyev'e göre Rusya saf bir Slav ülkesi olarak görülemez. Bizans da Rusya'yı etkileyen yapılardan bir tanesidir (İsmayılov, 2011: 75). Leontyev'in temel tezi Rusya'nın yakın çevre alanları ve izlenecek dış politika açısından yalnızca Slav halklarıyla

ilgilenmemesi, bu sınırın daha geniş ele alınması² gerektiğidir. Leontyev kültürel yayılma fikrine dayalı Bizans teorisini geliştirmeye çalışarak, Ortodoks Hıristiyanlığa, Slavlığın dışında ayrıca vurgu yapmıştır (Amirbek, 2015: 38-39).

Rusya'daki 19. yüzyılın fikir-düşünce tartışmalarının ardından, 20. yüzyılın ilk çeyreğinde 1917 yılında Ekim devrimiyle birlikte Bolşevik rejim kurulmuştur. Rusya'ya dönük ideolojik tartışmalar da Rusya dışına taşınmaya başlamıştır. Rusya dışındaki ideolojik tartışmalarda 19. yüzyıl fikirsel çekişmeleri sürmüştür. Avrasyacılık da aslında bu tartışmalar çerçevesinde ideolojisini oluşturarak kendini ortaya koymuştur. Avrasyacılık ideolojisi, 19. yüzyılın yukarıda söz edilen iki ideolojisi karşısında kendisini “üçüncü yol” olarak sunmuştur.

Sistemik Avrasyacı düşüncenin başlatıcısı olarak bilinen Trubetskoy, “*Avrupa ve İnsanlık*” adlı eserinde Rus Batıcılarının özellikle üstünde durdukları “gelişim”, “ilerleme” ve “kültürel üretim” gibi kavramları eleştirmektedir. Trubetskoy bu eserde Roma-Cermen Avrupa kültürünü kesin biçimde reddetmektedir. O'na göre Roma-Cermen kültürünün herhangi bir kültürden daha iyi ya da daha kötü olması gibi bir durum söz konusu olamaz (Glebov, 2003: 15).

Avrasyacıların ilk makalelerinde Slavofillerle “ruhsal akrabalık”larını vurguladıkları görülür. İki grup da Ortodosluga gerçek Hıristiyanlık olarak görmekte, Petro öncesi dönemi idealize ederek “Rus milli ruhu”nun biricikliği göz önünde tutularak -entelektüel sınıf da dahil olmak üzere- “Avrupalılaştırmış” yönetici sınıfla sosyo-kültürel bir değişim içindeki halkın yeniden kucaklaşması gerekliliğini belirtmişlerdir. Avrasyacılar yalnızca 19. yüzyıl ortaları ve 20. yüzyılın başlarındaki dini ve felsefi görüşlere ilişkin Slavofil geleneğin bir sürdürücüsü olmayıp bu meselelerin yeniden yorumlanmasına da katkıda bulunmuşlardır. Avrasyacılar, Rusya'nın kaderi üzerinde pratik bakış açılarıyla kafa yorarlarken bunu hem de aynı zamanda geniş bir kültürel ve felsefi bağlam içinde yapmışlardır. Bundan dolayı, başta tarih, etnografya, dilbilim, jeopolitik ve ekonomi olmak üzere beşeri bilimlerin geniş bir alanından yararlanmışlardır (Badmaev, 2015:34).

Özellikle Avrupa eleştirisi noktasında Avrasyacılar, Slavofil ve Pan-Slavistler ile aynı noktada buluşmaktadırlar. Dünya tarihinin Avrupamerkezci bakış açısını ve Avrupa bireyciliğini kabul etmemektedirler. Avrasyacılar da Roma-Cermen kültür hegemonyasını reddederler. Avrasyacılar Slavofiller gibi batı tarzı liberal demokrasiyi, hukuk devletini, parlamentarizmi ve bireye dönük insan hakları yaklaşımını kabul etmezler (İsmayılov, 2011: 35). Avrasyacılar göre, Batı'nın düşünce merkezinde bireysellik ve maddiyat yer almakta

² Bu düşüncenin dış politikadaki yansıması olarak, bir Slav devleti olmamasına karşın Ortodoks olan Romanya'nın bağımsızlığı sürecinde Rusya'nın verdiği destek gösterilebilir.

olup orası değişimin, akılcılığın ve mekanikliğin dünyasıdır. Buna karşın Doğu, bütünselliği, devleti ve manevi yaşamı temel alan durağanlığın, muhafazakârlığın ve dinselliğin dünyasıdır (Laruelle, 2004: 116-117).

Trubetskoy'un manifesto niteliğindeki eserinin 1920'de yayınlanmasının ardından 1921 yılında Avrasyacılık hareketinin ilk ortak çalışması "*Doğu'ya Dönüş*" (*Ishod k Vostoku*) adıyla yayınlanmıştır. Esere katkı sağlayan dört yazar da (Trubetskoy, Florovskiy, Suvuçinskiy ve Savitskiy) oldukça genç olup grubun yaş ortalaması 28'di. Kitabın başlığındaki "Doğu" deyiimiyle bir çeşit "Batı dışı", "Batı'nın dışındaki dünya" anlatılmak isteniyordu. Eserde yazarların temel amacı kendi hareketlerinin unsurlarını aramak ve belirlemektir (İmanov, 2008: 80,84).

Avrasyacılar Pan-Slavist düşünürlerden Danilevskiy ve Leontyev'den çeşitli açılardan etkilendikleri görülür. Danilevskiy'in düşüncesinde Avrupa kültürünün üstünlüğü reddedilir. Danilevskiy Batı'yla savaşın kaçınılmaz olduğu vurgusunu da yapar (Botz-Bornstein, 2007: 575). Leontyev'in Rusya'yı saf bir Slav ülkesi olarak görmemesi Avrasyacılarla benzerlik taşır. Bununla birlikte Leontyev ile Avrasyacılar arasında önemli farklar da bulunmaktadır. Leontyev Avrasyacılar tarafından farklı olarak Batı kültürüne bütünüyle karşı çıkmayıp Avrupa'nın eski feodal-aristokratik değerlerini olumlu görmüş, yalnızca Fransız devrimi kaynaklı Batı burjuvazisi ve demokrasi anlayışının karşısında olmuştur (İsmayılov, 2011: 75-76; Paradowski, 1999: 27). O'na göre Avrupa 9. yüzyıla kadar basit, tekdüze bir görünümdeyken gittikçe karmaşıklaşarak gelişmiş ve yükselmiştir. Leontyev gelişme süreçlerini basitten karmaşıklığa gidiş, buradan tekrar basitliğe dönerek çökme/dağılmanın ortaya çıkması biçiminde ele almaktadır. Leontyev'e göre zirve yıllarını yaşayan Avrupa düşüş sürecine girmiştir (İmanov, 2008: 42).

Avrasyacıların Slavofillerden farklı durdukları konuların başında ise devlete bakış açısı gelmektedir. Slavofiller toplum ağırlıklı bakış açısıyla devlete karşı mesafeli dururlarken, Avrasyacılar Hegelyen bir bakış açısıyla güçlü devlet taraftarıdır. Tasarladıkları Avrasya ulusunu devlet dışında düşünemezler (İsmayılov, 2011: 35-36).

Avrasyacılar, Slavofillerin tersine, Rus kimliğinin oluşumunda yalnızca Ortodoks ve Slav unsurlarının bulunmadığını belirtirler. Onlara göre, Doğu Slav ve Tatar-Moğol halklarının ve geleneklerinin karışımı Rus kimliğini ortaya çıkarmıştır. Rus kültürünün oluşmasında Slav ve Tatar unsurlarının birleşmesi önemlidir. Avrasya'nın Slav ve Slav olmayan halkları bin yıllık süreçte karşılıklı etkileşimde bulunarak bu kültürü ortaya çıkarmışlardır (İsmayılov, 2011: 37-38; Shlapentokh, 2012: 485). Trubetskoy, Cengiz Han'ın Avrasya İmparatorluğu'nun liyakat, sadakat ve dini hoşgörüyü dayanan bir yapı olarak

Rusları da içine aldığını belirterek Altın Ordu Devleti'nin devlet(çi)lik ruhunun Moskova'ya geçtiğini söyler (İmanov, 2008: 14).

Slavofiller, Herderci romantik Alman düşüncesinden ilham alarak dil birliği kavramı üzerinde dururlar. Dil birliği olmayan bir topluluk gerçek bir topluluk değildir. Avrasyacılar ise dil birliğini ikinci planda görerek coğrafyanın belirleyiciliğine dayanan ortak yaşam alanındaki tarihsel kader birliğini ön plana çıkarırlar (İsmayılov, 2011: 38-39). Bununla birlikte Avrasyacı dilbilimci Jakobson, Avrasya coğrafyasındaki halkların ayrı dil grupları konuştuklarını ancak dillerinin incelendiğinde ise bunların aralarında fonolojik olarak genel bir bağlantının olduğunu da savunmaktaydı. Savitskiy de Jakobson'un görüşlerini heyecanla destekleyerek bu bağlantının felsefi bir anlamı olduğunu ve Avrasya'nın özel bir lingüistik dünya olduğunu eklemekteydi (İmanov, 2008: 90).

Avrasyacıların düşüncesinde Rusların bir halk olarak biçimlenmesinde etnik bir türdeşlik yoktur. Turani halklarla karışmışlardır. Steplerin kadim halkı Türklerden ve Cengiz Han'dan imparatorluk kurucu güç yeteneğini almışlardır (İmanov, 2008: 90). Avrasyacıların bu biçimde Türk-Moğol etkisi bakımından Slavofillerden çok farklı düşündükleri ortaya çıkmaktadır. Slavofiller 13-15. yüzyıldaki Tatar-Moğol egemenliğini baskıcı bir boyunduruk dönemi olarak görürlerken, Avrasyacılar Tatar egemenliğinin pozitif ve yapıcı yönleri üzerinde dururlar. Tatar egemenliği olmasa Rus devletinin de olmayacağı iddiasındadırlar. Onlara göre, Rusya Cengiz Han'ın ve Timur'un devamı olarak görülmelidir (İsmayılov, 2011: 41). Buna karşın Pan-Slavist Danilevskiy ise Hunları, Türkleri ve Moğolları ölüm döşegindeki medeniyetlerin canlarını alan olumsuz role sahip geçici fenomenler olarak görmekteydi (İmanov, 2008: 14).

Avrasyacılar göre modern Rus ulusunun ve devletinin başlangıç noktası Tatar-Moğol akınlarıdır. Avrasyacılık düşüncesinde Kiev Rus devleti ile Moskova knezliği arasında bir süreklilik yoktur. Moskova, Moğol imparatorluklarının mirasını sahiplenerek Roma ve Bizans'tan daha büyük bir imparatorluk devletine dönüşmüştür. Bununla birlikte, ortaya çıkan yeni Rus devleti Moğol imparatorluğunun devamı olmasının yanı sıra buna başta Ortodoksluk ve Bizans'ın kimi öğelerini de ekleyerek Rus unsurlarla zenginleştirmiştir (Paradowski, 1999: 22).

19. yüzyılda Rusya'da geliştirilen resmi tarih anlayışında Rusya'nın kökleri, Kiev Rus devletinde bulunmaktadır. Bu anlatıda, Slav etnik kökene vurgu yapılır. Tez, kültürel olarak Avrupa'ya karşı mesafeli dururken Asya unsuru bütünüyle yabancı bir unsur olarak görülmektedir. Avrasyacılar bu resmi tarih anlayışına net biçimde karşı çıkarak Rusya'nın köklerini Moğol İmparatorluğu'nda ve Altın Ordu devletinde ararlar. Cengiz Han Avrasya'yı birleştirerek büyük bir iş yapmıştır. Avrasyacılar, tarihsel süreci Avrasya'nın organik

bütünlüğü biçiminde algılayarak, Kiev Devleti'nin bu süreçte rol oynamadığı düşüncesindedirler. Rusya, Batı ve Doğu kültürlerinin yan yana gelmesinden kaynaklanan özgünlüğünü Cengiz Han döneminden itibaren Slav-Turan bileşiminden almaktadır (İsmayılov, 2011: 43-44,48). Avrasyacılar “Turan” unsurunu tanımlarken bunun içerisine Fin-Ugor halklarını, Türkleri, Moğolları ve Mançuryalıları da katar. Bununla birlikte Trubetskoy, Turani ruhsal tipin en belirgin özelliklerini Türk halklarının taşıdığını belirterek onların Avrupa tarihinde diğer Turani halklara göre daha başat bir rol oynadığını belirtir (Badmaev, 2015: 34).

Avrasyacılar bakımından; ilk önce siyasi olarak Cengiz Han'ın birleştirmiş olduğunu düşündükleri Avrasya'nın mekânsal algılamasında temel nokta, O'nun (Avrasya'nın) aynı zamanda Rusya olduğu algısıdır. Trubetskoy'un düşüncesinde, doğası itibariyle tarihsel olarak, Avrasya tek bir devletin bulunduğu coğrafya olmalıdır. Bu devlet de kuşkusuz onların kafasında Rusya'dır (İsmayılov, 2011: 58). Avrasyacıların düşüncesinde Çarlık Rusya'sının artık Avrasya adıyla farklı bir yaşam alanına denk düştüğü de söylenebilir. Avrasya olarak adlandırılan geniş alan yalnızca Avrupa ve Asya'nın birleşimi olmayıp bunlardan farklı ve kendine özgü nitelikleri olan bir kıtadır (İmanov, 2008: 4).

Avrasya'nın sınırları ile ilgili olarak Avrasyacılar arasında hiçbir zaman tam anlamıyla bir uzlaşımın olmadığını da belirtmek gerekir. Rusya İmparatorluğu'nun sınırlarının aralarındaki genel mutabakatı oluşturduğu söylene de Avrasyacı düşünürlerden Pyotr Savitskiy'in bakış açısında; Rus Uzak Doğusundaki, özellikle Lena nehrinin doğusu Avrasya sınırlarının dışında görülür. Öte yandan, Rusya'nın sınırlarının dışında kalan batı Çin'in büyük bölümü Avrasya'nın parçası olarak görülmektedir. Klasik Avrasyacılık anlayışında “Rusya-Avrasya” iç bütünlüğe sahip organik “coğrafidünya” olarak tanımlanır (İsmayılov, 2011: 61-62). Rusya-Avrasya – *mestorazvitite* olarak – kendisi başlı başına bir “coğrafi kişilik” (*individuum*) biçimindedir. Kelimeyi (*mestorazvitite*) özellikle tercih eden Savitskiy, etnik, ekonomik, coğrafi ve tarihi bir bütünlük olarak bir “çevre/mekan”dan söz eder. Böylece, Avrasya'nın sınırlarından biri olarak Ural Dağları'nın gösterilmesi anlamsız hale gelir. Çünkü bu dağlar bitki örtüsü ve toprak çeşidi bakımından bir sınır oluşturamaz (İmanov, 2008: 89).

Avrasyacıların, nüfus unsurundaki Slav tanımlaması da ayrıca önemlidir. Avrasyacılar, Avrasya'daki Slav-Turan birlikteliğini tanımlarken kastettikleri, Doğu Slavlardır. Avrasyacılar, Batı Slavlarının (Çek, Slovak, Polonyalılar gibi) özellikle Rus kültürüne uzaklığını vurgularlar. Bu topluluklar Rusların tersine Moğol ve Türk etkisinden uzakta kalmışlardır (Glebov, 2003: 17).

1920-1930 arasında oldukça etkili olan Avrasyacılık ideolojisi 1930'lardan itibaren aşama aşama etkisini yitirmeye başlamıştır. Bunun en önemli nedeni, Avrasyacı düşüncenin başlıca argümanlarından olan Avrasya'nın mekânsal bütünlüğünün Sovyetler Birliği'nin sınırları çerçevesinde gerçekleşmiş olması gelmektedir. Bolşevikler, Avrasyacıların savundukları sınırsal hedefleri, bir başka ideoloji altında da olsa, başarılı biçimde yaşama geçirmişlerdir (İsmayılov, 2011: 123). Böylece, Avrasyacılık ideolojisi Sovyetler Birliği döneminde sessizleşmiştir. Avrasyacılığın yeniden gündeme gelmesi için Sovyet sonrasında 1990'lı yılları beklemek gerekecektir.

III. Neo- Avrasyacılık

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının arifesinde ve sonrasında Slavofil düşünce ve Avrasyacılık, yeni düşünce ve formlarla karşımıza neo-Slavofillik ve neo-Avrasyacılık olarak çıkmıştır.

Sovyetler Birliği'nin dağılması öncesinde, Rusya'nın Batı karşısındaki geri kalmışlığının çözümünün Batı'nın taklit edilmesinden geçmediğini savunan, zaten Marksizm'in kendisinin de bir Batı ideolojisi olduğu ve sorunlara çare olmadığını söyleyen - 19. yüzyıl Slavofillerine benzer biçimde- ve sorunları aşmada çözüm yolu olarak Rus geleneksel değerlerine dönmeyi öneren neo-Slavofil düşünce doğmuştur (Kaya ve İşyar, 2009: 42).

Neo-Slavofil düşüncenin önde gelen adı Aleksandr Soljenitsin, Sovyetler Birliği henüz yıkılmadan kısa süre önce bu birliğin tasfiye edilmesini önererek yük olan cumhuriyetlerin dışarıda bırakılarak Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna'dan oluşacak bir Rus/Slav devleti kurulması gerektiğini söylemiştir (Elma, 2009: 131). Soljenitsin'in ifade ettiği biçimiyle yeni devlet Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Kazakistan'ın Rusların yaşadığı bölgelerden³ oluşmalıydı (Kaya ve İşyar, 2009: 44). Sovyetler Birliği'nde Soljenitsin'in görüşleri o dönemde çok tartışılmış ve ilgi görmüştü. Henüz Sovyetler Birliği sürerken birlik içerisindeki en büyük cumhuriyet olan Rusya Sovyet Federatif Cumhuriyeti'nin devlet başkanlığına seçilen Boris Yeltsin de yeni bir birlik kurularak Orta Asya, Kafkaslar ve Baltık cumhuriyetlerinin dışarıda bırakılması gerektiğini içeren Soljenitsin'in düşünceleri aynen paylaştığını söylemekteydi (Elma, 2009: 131). Bu sözler aslında Sovyetler Birliği'nin de sonun geldiğine işaret ediyordu.

³ Neo-Slavofillerin yeni devletin sınırları içerisine, Kazakistan'ın önemli bir bölümünü de dahil etme anlayışları karşısında, Kazakistan devlet başkanı Nursultan Nazarbayev'in de neo-Slavofilizmin rakip ideolojisi Avrasyacılığın Orta Asya'daki önde gelen siyasi destekçilerinden biri haline geldiği düşünülebilir. Bununla birlikte Nazarbayev'in Avrasyacılık ideolojisine ilk sahip çıktığı dönemlerde neo-Avrasyacılık henüz tam olgunlaşmamıştır. Nazarbayev'in düşüncesindeki Avrasyacılığın, sonraları özellikle Aleksandr Dugin'in biçimlendirdiği neo-Avrasyacı ideolojiden farklı olduğu söylenebilir.

Bu düşünceler tartışılırken 8 Aralık 1991 tarihinde üç Slav cumhuriyeti (Rusya, Beyaz Rusya ve Ukrayna) bir araya gelerek yeni birlik oluşturmayı amaçlayan bir antlaşma imzalamışlardır. Ardından “beklenen” ve “özlenen” Slav birliğinin kurulduğu ifade edilmiştir. Böylece neo-Slavofil düşünce Rus politikasında belirleyici konuma yükselmiştir. Sonraki süreçte ise Rusya’da, Slavlık yerine Avrasyacılık düşüncesi daha cazip gelmeye başlamıştır. Bunun nedeni, neo-Slavofilizmin sınırlı yayılcı vizyonunun yetersiz görülmeye başlanmasıdır. Slav- aslında daha doğru ifadeyle Doğu Slav- coğrafyası dar gözükmemektedir. Bundan sonrasında da, aşama aşama, Avrasyacılık resmi devlet ideolojisi haline gelmiş ve zamanla neo-Avrasyacılık biçimine bürünmüştür (Kaya ve İşyar, 2009: 44-46). Sovyetler Birliği’nin dağılması aynı zamanda Rusya’nın toprak kaybı yaşadığı algısını da yaratmıştır (İsmayılov, 2011: 66). Rusya’da 2000 yılında Vladimir Putin’in devletin başına geçmesiyle birlikte Avrasyacılık düşüncesi etki alanını genişletmeye başlamıştır. Avrasyacılık düşüncesinin Putin döneminde karar vericilerin düşünce dünyasını etkilediği ve beslediği mevcut söylem ve uygulamalara bakılarak söylenebilir (İmanov, 2008: 6). Avrasyacılık düşüncesi özellikle 2000’lerin başından itibaren yeni bir form kazanarak neo-Avrasyacılık biçimine bürünmüş ve Ruslardaki toprak kaybı travmasının bir çeşit sonucu olarak da ortaya çıkmıştır.

Neo-Avrasyacılığın ideolojik görüşleri doğası gereği, selefi klasik Avrasyacılıkla benzerliklere sahiptir. En önemli paylaştıkları ortak görüş, tüm evrensel idealara yönelik radikal karşıt tutumlarıdır. Bununla birlikte, klasik Avrasyacılık ve neo-Avrasyacılık arasında önemli farklar da bulunmaktadır. Klasik Avrasyacılıktaki Roma-Cermen medeniyeti eleştirisinin yerini neo-Avrasyacılıkta ABD ve Büyük Britanya’nın oluşturduğu Atlantik medeniyeti almıştır (İsmayılov, 2011: 153-154). Oysa klasik Avrasyacılarda karşı olunan Avrupa, endüstriyel imparatorluklar olan Fransa, Almanya, İngiltere ve Avusturya-Macaristan’dı (Bassin, 2011: 126).

Kiev Devleti’nin değerlendirilmesi bakımından klasik Avrasyacılık ile özellikle neo-Avrasyacılığın Etnolojik Akımı arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Klasik Avrasyacılık akımında Kiev Devleti, Avrasya açısından tarihsel-coğrafi yasalar bakımından önemsenmez. Klasik Avrasyacılıkta, Kiev Devleti muteber bir konumda değildir. Buna karşın neo-Avrasyacılığın Etnolojik akım olarak adlandırılan yaklaşımında, özellikle Lev Gumilev’in görüşlerinde farklı bir bakış açısı görülür. Gumilev, klasik Avrasyacılıktan farklı olarak Kiev Devleti’ni salt bir Slav devleti olarak görmez. Gumilev’e göre Slav olmayan unsurlar da Kiev Devleti’nin oluşumunda rol oynamışlardır. Gumilev’e göre Rus-Türk etkileşiminin kökenleri Kiev Devleti’ne kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte bu görüşler, tüm neo-Avrasyacıların

paylaştığı görüşler değildir. Neo- Avrasyacı düşünürlerden Aleksandr Panarin, klasik Avrasyacılarla aynı çizgide durarak Kiev Devleti'nin mirasını Avrasyacı anlamda kabul etmemekte, onu, daha çok Avrupalı bir devlet olarak görmektedir. Çünkü Panarin'e göre gerçek Rusya, Moskova dönemlerinden itibaren Ortodokslukla Moğol Devleti ilkelerini birleştirerek, Ruslarla Tatarların ortak eseri olarak çıkmıştır (İsmayılov, 2011: 154-156). Panarin'e göre Rus tarihinin yapay Batıcı Petersburg mirası reddedilmelidir. Böylece Rus devlet anlayışının temellerindeki Doğu Slav ve Turani unsurlar önem kazanacaktır. Rus devlet geleneğinin temelindeki Slav-Türk birliği eğer yıkılacak olursa Rusya coğrafyasını, bu coğrafya ile ilgisi olmayanlar dolduracaktır (İmanov, 2008: 217).

Klasik ve neo-Avrasyacılar Avrasya'yı coğrafi olarak farklı biçimlerde tanımlamaktadırlar. Klasiklerde, Avrasya esas olarak -Finlandiya ve Polonya hariç olmak üzere- çarlık Rusya'sının coğrafi alanına odaklanır. Neo-Avrasyacılıkta ise Sovyetler Birliği'nin mekânsal büyüklüğüne atıfta bulunularak, eski Sovyet toprakları Avrasya ideolojisinin hayata geçirileceği yerler olarak görülmektedir (İsmayılov, 2011: 202; Bassin, 2011: 125).

Neo-Avrasyacı görüşleri belli başlı üç temel akım biçiminde sınıflandırabilir: Başını Lev Gumilev'in çektiği Etnolojik Akım, başını Aleksandr Panarin'in çektiği Kültürel Akım ve önderliğini Aleksandr Dugin'in yaptığı Jeopolitik Akım (İsmayılov, 2011: 148).

Şair Anna Ahmatova ve Nikolay Gumilev'in çocuğu olarak doğan Lev Gumilev, komünizmin çöküş döneminde, post-Sovyet döneminin erken evrelerinde Avrasyacılığı tekrar gün yüzüne çıkartan isimdir. Yaşamının uzun dönemlerini Sovyet toplama kamplarında mahkûm olarak yaşayan Gumilev'de klasik Avrasyacılık yaklaşımında da görülen anti-Katolik, anti-demokratik ve anti-bireyci Slavofil düşüncenin izleri hemen fark edilmektedir. O, Rus (Avrasya) süper-etnosunun Roma-Cermen kültüründen üstünlüğünü ifade eder (Paradowski, 1999: 25).

Gumilev Avrasyacı aydınlara özgü çok yönlülüğü içerisinde ve disiplinlerarası yaklaşımla yazdığı eserleriyle klasik ve neo-Avrasyacılık arasında bir köprü sayılmaktadır. Hem klasik hem de yeni kuşak Avrasyacılar ile iletişim kurmuş tek bilimsel kişiliktir. Eski Türk halkları ve Moğollar üzerine yaptığı bilimsel çalışmalarda ortaya koyduğu tarih tezleriyle yeni kuşak Avrasyacılar üzerinde etkili olmuştur. Gumilev eserlerinde kendisini Avrasyacı olarak nitelenmemekle birlikte kendisinin bu biçimde nitelenmesine de karşı çıkmaz (İmanov, 2008: 163-165).

Gumilev'in görüşleri, kuramı bağlamı incelendiğinde, karşımıza, öncelikle çıkan kavram "etnos"tur. O, etnik yapıların doğal olduğu vurgusunu yapmaktadır. Etnoslar ayrıca

birleşerek “süper etnos” oluşturabilirler. Gumilev’e göre Avrasya, aynı adlı süper - etnosu da barındıran özgün bir yeryüzü parçasıdır (İsmayılov, 2011:173). Gumilev’de asıl önemli kavram “etnos”tur. Gumilev öncelikle “etnos”un doğuşu üzerinde durur. Bir etnosun ortaya çıkması için en az iki etnik yapının birleşimi gerekir. (Örneğin: Velikoruslar⁴; Doğu Slavları, Batı Slavları, Baltlar, Finler, Türkler ve az miktarda Moğol unsurların birleşimidir.) Gumilev, Etnosun oluşum evrelerini “etnogenez süreci” olarak tanımlar. Etnosların bir kısmı belli bir bölgede mozaik bir bütün olarak ortaya çıktıklarında süper-etnos karşımıza çıkar. Yani süper-etnos mozaik bir bütünlük arz eden etnoslar grubudur. Gumilev’deki süper-etnos bu biçimde medeniyet kavramına da denk sayılabilir (İmanov, 2008:172-174).

Klasik Avrasyacılık ile neo- Avrasyacılık arasında bir köprü olarak kabul edilen Gumilev, Avrasyacılığı, tez olarak nitelediği Batı’nın dünya algısını sentezleyen dünya görüşü olarak savunmaktadır. Ruslar yalnızca Slav olarak kabul edilemezler, Turan kültürünü de içinde barındırırlar. Bununla birlikte her iki kültürün kalıntıları bulunsa da, sonuç olarak yine de Rus’turlar (Amirbek, 2015:34). Böylece, Avrasya süper-etnosunun asıl belirleyiciliği Rusluk unsuruna bağlamaktadır.

Kültürel Akım’ın baş temsilcisi Avrasyacı düşünür Panarin, “çağdaş Trubetskoy” olarak nitelenmektedir. Teorik boyutları olan derin felsefi metinlerle görüşlerini şematik bir yöntemle açıklamaya çalışmıştır (İmanov, 2008:214). Panarin, Avrasyacılığı Sovyet sonrası dönem için çağdaş Rusya için bir çözüm olarak görür. Sovyet deneyimi sonrası bu tercih, Rus medeniyetinin ve kültürünün gerçek doğası ve özünü de yansıtmış olacaktır. O’na göre yalnızca kültürel ve dini değerler halkların kaderlerini biçimlendirmede etkilidir. Rusya da kendisini Batı’dan uzak tutarak Avrupa emperyalizmine karşı durabilir. Avrupa evrenselliğinin kabulü, O’na göre, kültürel hegemonyaya dahil olmakla sonuçlanır. Panarin, bunun karşısında ise “farklı çokluklar”ı (*mnogovariantnost*) önerir (Laruelle, 2004: 119-120).O, yeni yaklaşımlar için Batı dışı kültürel tecrübelerin iyice öğrenilmesi gerektiğini belirtir. Modernitenin sonu gelmiştir ve Doğu medeniyetleri tecrübesine de yönelmek gerekir. Bunun için de kültür merkezli beşeri çalışmalara eğilinmelidir (İmanov, 2008: 215).

Avrasyacıların genelinde olduğu gibi Panarin açısından da Rusya’nın içindeki çeşitlilik bir övgü kaynağıdır. Panarin de, Rusya Federasyonu içindeki Müslüman azınlıkların devletle uyumluluğu üzerinde durarak, Rusya’nın özellikle Slav ve Türk halkları arasında bir sentezin sembolü olduğu görüşünü devam ettirir. Rus Ortodoksluğu ve İslam Avrasya’yı birleştirebilecek unsurlardır (Laruelle, 2004: 123-124). Avrasya’nın birliği, tarih ve

⁴ “Büyük Rus” olarak çevirilebilecek asıl itibariyle Bizans kökenli bir terim olup etnik “Rus” olarak nitelenenlerin kendilerini tanımlamada kullandıkları bir sözcüktür. Bkz.: (Olson (Ed.), 1994:554,719).

coğrafyanın oynadığı bir kader birliğidir. Ortodoks ve Müslüman kültürlerin bazı ortak kaynakları gün yüzüne çıkarılarak Avrasya'da özel bir medeniyetsel “Büyük gelenek” oluşturulmalıdır (İmanov, 2008: 217-218).

Panarin, Avrasyacılık düşüncesine tehdit olduğu inancıyla bölgede “İpek Yolu”, “Türk Birliği” vb. tüm projelerin karşısındadır. Bunları Rus medeniyetini inkâr eden Avrasyacılığın anti tezi düşünceler ve projeler olduğu iddiasındadır. Bu projelerin nihai hedefinin Slav-Türk birliğini bozmak olduğunu söylemekte ve şiddetle karşı çıkmaktadır (İsmayılov, 2011: 196-197). Panarin, bir Pan-Türkizm tehdidi olduğu iddiasındadır. Bu görüşünden hareketle, Türkiye'nin etkisinin önlenmesi gerektiğini söyler. Panarin'e göre eğer Türk dünyası evrensel bir değere sahip olmak istiyorsa, bunun yolu Türk unsurların Rus dünyası ile bütünleşmesinden geçmektedir (Laruelle, 2004: 124).

Neo- Avrasyacı düşüncenin en popüler ve en önde gelen adı Dugin'in yaklaşımı jeopolitikçi bakış açısıyla ortaya çıkar. Klasik avrasyacıardan Trubetskoy'un felsefi-kültürel-tarihsel derinliğini Neo-Avrasyacı Gumilev ve Panarin'de izlemek mümkünken, Dugin'in ise klasik düşünür Savitskiy'in jeopolitik mirasını sürdürdüğü söylenebilir (İmanov, 2008: 134).

Dugin'in anlayışında, Avrasya'nın biri devlet kavramına ilişkin, diğeri de onun (Avrasya'nın) ortaya çıkardığı dünya görüşü bağlamında iki özgün yan belirlemektedir. Klasikler, Avrasya denildiğinde Çarlık Rusya'sına odaklanmalarına karşın⁵, Dugin'in anlayışında Çarlık Rusyası'nın yerini eski Sovyetler Birliği coğrafyası almaktadır. Dugin Avrasya kavramını geleneksel Rus devletçiliği ve Sovyetler Birliği'nin coğrafi büyüklüğüne atıfta bulunarak ortaya koymaktadır. Eski Sovyet coğrafyasında Rusya'nın gözetiminde yapılacak bütünleşmeler önemlidir. Çünkü, aynı zamanda bunlar, Sovyetler Birliği'nin bir benzeri olarak ortaya çıkacak yeni devlet yapısının da hazırlayıcısıdır (İsmayılov, 2011: 202).

Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi Atlantikçi Batı'ya karşı koyacak güç, enerjisini eski Sovyetler Birliği'nin siyasal enerjisinden alacaktır. Dugin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) sonrası ortaya çıkan boşluğun ortadan kaldırılarak bu alanın birleştirilmesi projesini güçlü biçimde desteklemektedir. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), gelişirse bunun altyapısı olabilir. Ayrıca Sovyetler Birliği benzeri bir birleşmenin sağlanması için “Avrasya Birliği”ni olumlu bir adım olarak görmektedir (Bassin, 2011:124-125). Burada klasik Avrasyacı düşünür Savitskiy'in “Şimdiki Sovyet devleti, tarihi Rus

⁵ Klasik düşünür Savitskiy, diğer klasiklerden farklı düşünmekte ve Sovyetler Birliği'ni ön plana almaktadır. Bkz. (İmanov, 2008:108).

devletinin bir devamıdır ve onun gelişmesinde bir aşama teşkil etmektedir...” sözleri hatırlanmaktadır (İmanov, 2008:108).

Dugin’i klasiklerden ayıran ikinci nokta ise, dünya görüşü anlamında Avrasya’nın sınırlarını genişletmesidir. Avrasya’nın sınırlarını güneydeki Müslüman devletleri, Çin’i, Hindistan’ı ve bazı Doğu Avrupa devletlerini de kapsayacak biçimde büyütmecektir (İsmayılov, 2011: 204). Bununla birlikte Dugin’in Avrasyacılığında hedef küresel bir proje olduğundan yalnızca bu coğrafi sınırla kalmayarak bunların ötesine de geçer (Bassin, 2011: 126).

Dugin de, Batı’nın inkarı ve olumsuzlanması düşüncesi bakımından klasiklerle aynı çizgidedir. Bununla birlikte, Batı karşıtlığında Dugin’in hedefi artık başkadır. Dugin de Roma-Cermen kültürünün tarihselliğini kabul eder. Ancak artık Batı’nın ağırlık merkezi Atlantik üzerinden Kuzey Amerika’ya -daha doğrusu ABD’ye- doğru kaymıştır. Avrasya’nın rakibi artık ABD’dir. Tam burada da Dugin’in jeopolitik temelli görüşleri çıkar (İsmayılov, 2011: 205-206).

Jeopolitikçi Mackinder, “kalpgâh” (*Heartland*) coğrafi betimlemesiyle, bu bölgedeki egemenliğin dünyaya da egemen olmayı ifade ettiğini belirtmişti. Buna karşın ABD’li jeopolitikçi Alfred Thayer Mahan, bu teorinin karşısında, deniz egemenliği teorisinin savunuculuğunu yapmıştı. Mahan, Anglo-Amerikan dünyanın, deniz üstünlüğünü elinde bulundurarak dünyaya egemen olacağı görüşünü ortaya koymuştur (Sevgi, 1988: 222-225).

Dugin’e göre jeopolitiğin mantığı gereğince Avrasya’da bölgeyi birleştirecek bir çeşit yeni imparatorluk kurulmalıdır ve bu imparatorluğun kurucu unsuru da Ruslar olmalıdır. Bu kurulacak yeni yapı stratejik ve mekânsal olarak daha öncekinden (Sovyetler Birliği) de üstün bir durumda olmalıdır (Dugin, 2005: 49).

Dugin jeopolitikçi Mackinder’e yaptığı atıfla, tarihteki sürekli ve başlıca jeopolitik sürecin karasal, kıtasal güçlerin deniz devletlerine karşı mücadelesi olduğunu belirtmektedir. Dugin’e göre tarihte bu durum, Roma’nın Kartaca’ya, Sparta’nın Atina’ya veya İngiltere’nin Almanya’ya ezeli muhalifliğinde görebiliriz. 20. yüzyılın başlarından itibaren bu iki karşılıklı konum küresel bir karakter almıştır. ABD, denizci ve ticari kutup, Rusya ise karasal kutup olmuştur. II. Dünya Savaşı’ndan sonra da bu iki süper devlet nihai biçimde medeniyet rollerini belirlemişlerdir. Stratejik açıdan ABD, Batı’yı ve Avrasya’nın kıyı alanlarını benimsemiştir. Sovyetler Birliği ise kendi etrafındaki devasa kıtasal mekânları birleştirmiştir. Doğu Bloku’nun, daha sonra da Sovyetler Birliği’nin çöküşü nedeniyle, göreceli jeopolitik denge Atlantikçilik yani ABD ve Batı Bloku lehine bozulmuştur. Dengenin yeniden kurulması gereklidir. Bunun için de Avrasya’da coğrafi ve stratejik bir birlik kurulmalıdır.

Neo- Avrasyacıların lideri Dugin'e göre Rusya böyle bir birliğin merkezinde yer almalıdır (Dugin, 2005: 51-54). Dugin, Rusya'yı ve Avrupa'yı (Batı ve Orta) birlikte jeopolitik bir bütünlük içerisinde değerlendirir. ABD, Rusya'ya olduğu kadar Avrupa'ya da düşmandır (Shlapentokh, 2014: 57). Dugin'e göre stratejik açıdan bakıldığında "Heartland-kalpgâh"da kıtasal bir entegrasyon kaçınılmazdır. Rusya'nın bağımsızlığı ve egemenliği Avrasya ile doğrudan bağlantılıdır. Çin, Almanya, Fransa, Hindistan vs. Avrasya'nın büyük güçleridir ama Rusya'yla karşılaştırıldıklarında her zaman "Rimland-kıyısız şerit" devletlerdir. Bu bakımdan "Heartland"ı temsil edebilecek tek güç Rusya'dır (Dugin, 2005: 3-4).

Dugin'in jeopolitik anlayışlarına paralel olarak "Amerika Batısı" Atlantist düşmandır. Buna karşın "Avrupa Batısı" ise Rusya'nın gelecekteki olası Avrasyacı kıtasal müttefikidir. Avrupa, Almanya'nın önderliğinde Avrasyacı Rusya'nın müttefikliğinde Atlantist güç olan ABD'ye karşı koyabilir. Buradaki temel sorun, Almanya'nın Atlantist eğilimlerinden nasıl vazgeçirileceğidir. Dugin'in görüşünde, Almanya "ekonomik bir dev ama politik bir cüce"dir. Rusya ise tam tersi konumdadır. Almanya ikna edilirse ittifak gerçekleşebilir. Fransa da belirli koşullarla bu yapıya katılabilir.⁶ Almanya'nın ikna edilebilmesi için Kaliningrad (Königsberg) Almanya'ya verilebilir. Bir deniz gücü olarak Japonya'nın da bu ittifaka katılması önemlidir. Böylece güçlü iki kara ülkesinin yanında bir deniz gücü de bulunmuş olacaktır. Dugin'in varsayımında Japonya Batı karşıtı ve anti-liberaldir. Bu bakımdan bu ittifakın gerçekleşmesi olasıdır (İsmayılov, 2011: 236-238). Eğer bu müttefiklikler sağlanabilirse Dublin'den Vladivostok'a kadar uzanan bir çizgide Avrupa-Asya İmparatorluğu da kurulmuş olacaktır. Doğu Asya'da bir Tokyo-Moskova eksenini kurulurken Batı'da da Paris-Berlin-Moskova eksenini oluşturulabilecektir (Bassin, 2011: 128-129). Moskova-Tokyo ekseninin kurulması⁷ hayati derecede bir gereklilik arz etmektedir. Bu ittifak Avrasya'yı jeopolitik açıdan yetkin kılarken, Batı Atlantikçiliğini olabildiğince zayıf düşürecektir (Dugin, 2005: 3-4).

Dugin'in jeopolitikçi bakış açısı O'nu diğer Avrasyacı düşünürlerden uzaklaştırmıştır. Klasiklerdeki ve Gumilev'deki Rus-Türk sentezi, Dugin'in jeopolitik anlayışında önemsizleşir hatta olumsuzlanır. Dugin böylece Rus-Türk sentezine dayalı Avrasyacı tezin kültürel ve tarihsel boyutundan uzaklaşmaktadır (İsmayılov, 2011: 264). Dugin'de Avrasyacılık, kültürel temelde değil, öncelikle jeopolitik temelde önemlidir. Dugin, kara ve

⁶ Dugin'in bu noktada Alman jeopolitikçi Karl Haushofer'in *Mittel Europa* görüşlerinden esinlendiği söylenebilir. Haushofer'in görüşleri için Bkz.: (Sevgi, 1988:222-225).

⁷ Moskova'nın son dönemlerde Tokyo ile yaklaşma çabası içine girdiği ve bu bağlamda Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Aralık 2016'da Japonya'ya resmi bir ziyarette bulunduğunu hatırlamak gerekir. Japonya'nın da hak iddia ettiği günümüzde Rusya'nın elinde bulunan Kuril Adaları anlaşmazlığı nedeniyle II.Dünya Savaşı'nın ardından Tokyo ve Moskova bir barış antlaşması imzalamamışlardır. Putin'in söz konusu ziyareti haberi için Bkz.: <https://tr.sputniknews.com/rusya/201612131026287685-putin-japonya-baris-anlasmasi/>. (19.01.2017).

deniz güçlerinin aralarındaki çatışmanın tarih boyunca sürdüğünü söyleyerek, buna karşı jeopolitik olarak direnme görevinin Rusya Avrasyası'na düştüğünü söyler. Rusya karşısında kıta Avrupası böylece geleneksel antitez kimliğini yitirir (Bassin, 2011: 128).

Dugin özellikle, Avrasyacı bütünleşmeye karşı, Turancı diye nitelendirdiği, kendi düşüncelerine alternatif olabilecek her proje ve çabanın karşısında olup, engellenmesi gerektiği düşüncesindedir. Bölgeye ilişkin olarak Türkiye'nin ilgisi önlenmelidir. Türkiye ayrıca kendi bölgesinde Atlantikçi bir ülkedir ve Avrasya için büyük tehdittir. Bu bakımdan da Rusya'nın, Türkiye'ye karşı, başlıca müttefiki onun komşusu İran olmalıdır (İsmayılov, 2011: 266-267). Dugin'in yeni imparatorluk hayallerinde bu anlamda, Orta Asya açısından önem taşıyan Tahran-Moskova ekseninin kurulması çok önemlidir (Bassin, 2011: 130).

Moskova-Tahran ekseninin kurulması durumunda Rusya'nın stratejik hedefi olan sıcak denizlere çıkışının da yolu açılacaktır. İran'ın Hint Okyanusu'na doğrudan açılabilmesi Rusya'nın uzun yüzyıllara uzanan ama çözemediği jeopolitik probleminin çözümünün bir anahtarı olacaktır (Dugin, 2005: 74-75).

Dugin'in düşüncelerinde, Türkiye'nin Orta Asya ile bağlantılarının kesilmesi büyük önem taşımaktadır. Burada da kilit ülke Azerbaycan'dır. Dugin'e göre, eğer Azerbaycan'daki Türk yanlısı eğilim güçlenir ve devam ederse bu durumda Azerbaycan'ın Rusya, Ermenistan ve İran tarafından parçalanması gerekmektedir (İsmayılov, 2011: 264-265; Dugin, 2005: 78).

Dugin'in neo-Avrasyacılığı sonuçta klasik Avrasyacılığın kimlik tanımlaması ve odaklı ideolojisinden uzaklaşarak, jeopolitik temelli yayılcı bir ideoloji olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu anlamda Rusya'nın Avrasya'nın tek egemen gücü olarak etkisini tüm Avrupa'da hissettirecek bir ideolojik altyapı kimliğine büründüğü de söylenebilir.

Sonuç

Avrasyacılık yaklaşık yüz yıla yaklaşan bir ideoloji olarak başlangıçta öncelikle "Rus" kimliğinin tarifi üzerinde durmuştur. Avrasyacılık ideolojisini anlayabilmenin ve yorumlamanın yolu ilk olarak Rusya'da 19. yüzyıldaki Batıcılık-Slavofilik tartışmalarının incelenmesi ve değerlendirilmesinden geçmektedir. Avrasyacılık düşüncesinde de aslında temel olarak Slavofillerin medeniyetçi yaklaşımı benimsenmiştir. Avrasyacılar, Slavofillerle pek çok ortak noktalar taşımasına karşın, aralarındaki ayrılıkların başında kimlik anlayışlarının farklılığı gelmektedir. Avrasyacılığın kimlik tanımında yalnızca Slavlara yer verilmez. Avrasya kimliğinde, bu coğrafyanın diğer halkları da kimliğin oluşumunda rol oynarlar. Özellikle Turan/Türk kimliği, Slav kimliği ile birlikte en önemli bileşen unsurdur. Ancak Türk kimliğinin rolünün bu düşüncedeki önemi abartılmamalıdır. Çünkü Avrasyacılar

açısından bağımsız bir Türk kimliğinin önem taşımadığı, hatta kimi yazarlarca zararlı olarak görüldüğü de bir gerçektir.

Rusya, bolşevik devrimle komünist bir yönetim altına girerken, 19. yüzyılın fikirsel tartışmaları Sovyet coğrafyasının dışına taşınmış ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Batıcılık-Slavofillik tartışmalarına “üçüncü yol” olduğu iddiasıyla Avrasyacılık katılmıştır. Avrasyacılar, Slavofillere benzer biçimde keskin bir Batı karşıtı olarak ortaya çıkmışlardır. Bu durum hem liberal, kapitalist değerlerin Batısına, hem de Batı’nın bir ideolojisi olan Marksizm’e karşıtlık anlamına gelmektedir. “Batı”nın tüm ideolojileriyle olumsuzlanması hem klasik hem de neo-Avrasyacılar arasında açıkça görülmüştür. Rusya’da bugün için de Batı karşıtlığında özellikle neo-Avrasyacılar önemli roller oynamaktadırlar.

Her ne kadar, Avrasyacılık sentezci bir kimlik anlayışına sahip de olsa, yine de tarihsel gelişim sürecinden de anlaşılacağı gibi Rus toplumunun ve devletinin kimlik arayışının bir sonucudur. Özellikle son 20 yılda Avrasyacılığın, neo-Avrasyacılık olarak ortaya çıkan formu, yayılcı ideolojik bakış açısıyla bir tedirginlik unsuru da olmuştur. Avrasyacılığın, neo-Avrasyacılık biçiminde aldığı yeni formun klasik Avrasyacılıktan uzaklaşmış bulunduğu da bir gerçektir. Klasik Avrasyacılığın kültürel-antropolojik bakış açısının yerine neo-Avrasyacılık, Rusya’nın dış politika yapımında doğrudan rol oynayan ideolojik bir etken olmuştur. 19. yüzyılda, Kırım Savaşı’ndan itibaren özellikle Çar III. Aleksandr döneminde, Slavofil ideolojinin felsefi, düşünsel görüşler boyutundan çıkarak temel bir dış politika aracı haline gelmesine benzer biçimde son dönemde neo-Avrasyacılık jeopolitik bakış açısıyla önem kazanmıştır Rusya’nın belki de örneğin, özellikle 2013’ten beri Ukrayna ve Kırım üzerindeki politikalarını bu ideoloji üzerinden okumak bir takım değerlendirmelerin daha boyutlu olarak yapılmasını sağlayabilecektir.

Kaynakça

- Amirbek, A. (2015). “Rusya’nın Jeopolitik ve Kimlik Kodları: Klasik Kuramlar Çerçevesinde Yakın Çevre Algısı Örneği”, Karadeniz Araştırmaları, 48, (s.31-41).
- Badmaev, V. (2015). “Eurasianism as ‘a philosph of nation’ ”, Piotr Dutkiewicz and Richard Sokwa (Ed.) The View from Eurasian Integration içinde (s.31-45).
- Bassin, M. (2011). “ ‘Klasik’ ve ‘Yeni’ Avrasyacılık: Geçmişten Gelen Devamlılık”, (Çev. Özgür Tüfekçi), Bilge Strateji, 2:4, (s.117-135).
- Botz-Bornstein, T. (2007). “European Transfigurations-Eurafrica and Eurasia: Coudenhowe and Trubetzkoy Revisted”, The European Legacy, 12:5, (s.565-575).
- Dugin, A. (2005). Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, (Çev.Vügar İmanov), İstanbul: Küre Yayınları.
- Dutkiewicz, P., Sokwa R. (Ed.). (2015). The View from Eurasian Integration, Oxton-New York: Routledge.
- Elma, E. (2009). “Sovyet Sonrası Rusya ve Orta Asya”, Journal of Azerbaijani Studies, 10-12:1(4), (s.129-143).
- Glebov, S. (20003). “Science, Culture and Empire: Eurasianism as a Modernsit Movement”, Slavic & East European Information Resources, 4:4, (s.13-31).
- <https://tr.sputniknews.com/rusya/201612131026287685-putin-japonya-baris-anlasmasi/>. (19.01.2017).
- İmanov, M. (2011). Avrasyacılık Mukayeseli Bir Okuma Türkiye ve Rusya Örneği, İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

- İsmayılov, V. (2008). Avrasyacılık Rusya'nın Kimlik Arayışı,, İstanbul: Küre Yayınları.
- Kaya, S., İşyar Ö.G. (2009). "Rus Yayılmacılığı ve Slavofil Düşüncenin Tarihsel Gelişimi", OAKA, 4:8, (s.25-49).
- Laurette, M. (2004). "The two faces of contemporary Eurasianism: an imperial version of Russian nationalism", Nationalities Papers, 32:1 (s.115-136).
- Olson, J.S. (Ed.) (1994). An Ethnohistorical Dictionary of the Russian and Soviet Empires, Westport CT: Greenwood Press.
- Özder, A. (2013). "Avrasya Kavramı ve Önemi", Avrasya İncelemeleri Dergisi, II:2, (s.65-88).
- Paradowski, R. (1999). "The Eurasian Idea and Lev Gumilev's Scientific Ideology", Canadian Slavonic Papers, 41:1, (s.19-32).
- Rızvanoğlu, E. (2013). "Çizgisel Tarihe Karşı Çıktılar Bağlamında Spengler ve Toynbee'nin Döngüsel Tarih Yaklaşımları", Kaya, 20, (s.239-252).
- Schmidt, M. (2005). "Is Putin Pursuing a Policy of Eurasianism", Demokratizatsiya, 13:1 (s.87-99).
- Semushin, D. (2015). "Yarım Kimliğin Oluşmasının Yolu-Rusya'nın Tarihine Avrupa Merkezci Bir Yaklaşım (Rus Tarihinin Yeni Eğitim Konseptinin Analizi)", (Çev. Nigar Meherremova Cengiz), Türk Tarihi Eğitimi Dergisi, 4:2 (304-317).
- Senderov, V. (2009). "Neo Eurasianism Realities, Dangers, Prospects", Russian Politics and Law, 47:1 (24-46).
- Sevgi, C. (1988). "Jeopolitik ve Jeostratejinin Tarihsel Gelişimi Açısından Türkiye'nin Stratejik Konumu", Ege Coğrafya Dergisi, 4:1 (214-249).
- Shlapentokh, D. (2012). "Lev Gumilev: The Ideologist of the Soviet Empire", History of European Ideas, 38:3, (483-492).
- Shlapentokh, D. (2014). "The Great Friendship: Geopolitical Fantasies About the Russia/ Europe Alliance in the Early Putin Era (2000-2008)- The Case of Alexander Dugin, Journal of Contemporary Central and Eastern Europe, 22:1, (49-79).
- Suslov, M. (2012). "Geographical Metanarratives in Russia and the European East: Contemporary Pan-Slavism", Eurasian Geography and Economics, 53:5, (575-595).
- Türk, Ö.F. (2013). "Moğolistan'ın Jeopolitiği, Ekonomisi ve Dış Politika Stratejisi", Bölge Strateji, 5:9, (105-123).
- Walicki, A. (1979). A History of Russian Thought from the Enlightenment to Marxism, Stanford: Stanford University Press.